

Hallitusneuvos Ismo Tuominen

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

Tarkastusvaliokunta on kuullut 6.10.2020 valtioneuvoston kanslian omistajaohjausosastoa seuraavista teemoista: yleinen ohjeistus valtio-omisteisille yhtiöille riskien hallinnasta, valtion omistajaohjauksen toimintaperiaatteiden tarkentaminen sekä uuden valtioneuvoston omistajapolitiittisen periaatepäätöksen esittely.

Valiokunta on tämän jälkeen pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä seuraavia tietoja:

- Selvitys siitä, mikä on valtion omistusosuus ja eduskuntavaltuus FinnHEMS Oy:ssä
- Millä tavoin yhtiön taloudelliset ja toiminnalliset riskit on ministeriössä arvioitu ja otettu huomioon ministeriön omistajaohjauksessa
- Mikä oli lääkärihelikopteritoimintaa koskevan yrityskaupan kauppahinta?

1. Valtion omistusosuus FinnHEMS Oy:n osakkeista on 100 % ja eduskuntavaltuus 100 %.

2. FinnHEMS Oy:n taloudellisten ja toiminnallisten riskien hallinnasta

a) Nykyinen toiminta

Kiireellisimpien ensihoitopotilaiden hoitoa järjestävät lääkärihelikopterit toimivat nykyisin kuudesta tukikohdasta, joita operoi FinnHEMS Oy. FinnHEMS Oy:n vuotuinen rahoitus lentotoiminnan järjestämiseen 28 990 000 euroa perustuu talousarvion momenttiin 33.60.40.

FinnHEMS Oy:n osakekanta on hankittu valtion omistukseen maaliskuussa 2020. FinnHEMS Oy on nykyisin voittoa tavoittelematon valtion erityistehtäväyhtiö. Yhtiöllä ei ole markkinoilla tapahtuvaa liiketoimintaa.

FinnHEMS Oy:n käytännön vastuulla ovat nykyisin ensihoidon lääkäripalveluihin liittyvien päivystystukikohtien rakentaminen, ylläpito ja varustelu, hälytystehtäviin liittyvien ajoneuvojen hankinta ja ylläpito, hälytystehtäviin liittyvien helikopteripalveluiden ja ilmailutoiminnan ylläpito ja kehittäminen sekä lääkäriä avustavien ensihoitajien / lentoavustajien, maakaluston kuljettajien sekä helikopterilentäjien järjestäminen ensihoidon lääkäripalvelun toteuttamista varten. Lisäksi FinnHEMS on ylläpitänyt ensihoidon tapahtumatietokantaa ja harjoittanut ensihoidon helikopterilääkäripalveluihin liittyvää tutkimustoimintaa.

FinnHEMS on tähän asti järjestänyt helikoptereiden ilmailutoiminnan kahden alihankkijan (Skärgårdshavets Helikoptertjänst Ab ("SHT") ja Babcock Scandinavian AirAmbulance Ab ("Babcock")) kautta. SHT, joka vastaa Helsinki-Vantaan, Turun ja Tampereen tukikohtien lentotoiminnasta, on Ahvenanmaalle rekisteröity osakeyhtiö ja Babcock, joka vastaa Kuopion, Oulun ja Rovaniemen tukikohtien lentotoiminnasta, on Ruotsiin rekisteröity yhtiö, joka on osa kansainvälistä Babcock-konsernia.

FinnHEMS Oy käsittelee toimintaansa liittyviä riskejä osana normaalia hallitustyöskentelyä valtioneuvoston omistajapoliittisen periaatepäätöksen riskienhallintaa koskevien periaatteiden mukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö on erityisesti painottanut yhtiön haltuun ottamisessa valtionyhtiöksi hallituksen osaamista. Yhtiön hallituksen puheenjohtajaksi nimettiin 9.4.2020 ekonomi Harri Sailas ja jäseniksi diplomi-insinööri Riku Aho, kauppatieteen maisteri Ulla Hagman ja varatuomari Janne Simula.

Yhtiö kartoittaa ja arvioi aktiivisesti toimintaansa liittyviä riskejä, priorisoi näistä vakavimmat sekä hallitsee ja seuraa identifioituja riskejä. Tämän tarkoituksena on tuottaa standardisoitua, turvallista, laadukasta, määräysten mukaista ja yhteiskunnan kannalta kustannustehokasta lääkärihelikopteripalvelua.

FinnHEMSin omassa riskienhallintasuunnitelmassa on kuvattu riskienhallinnan keskeisimmät periaatteet, viisivaiheinen riskienhallintaprosessi ja siihen liittyvät vastuut. Suunnitelman tavoitteena on mahdollistaa yhtiön riskien hallinnan johtaminen ja turvallinen toiminta. Yhtiön riskienhallintasuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tunnistanut seuraavat yhtiön keskeisimmät riskit. Yhtiön riskitarkastelu on suoritettu yhtiön päätehtävää ja olemassa olon tarkoitusta (ensihoidon ilmailupalvelujen järjestämistä vastuuta) vasten. Voittoa tuottamattomalla FinnHEMSillä ei ole muita kuin kustannuksiin liittyviä taloudellisia tavoitteita, joita vasten riskejä voitaisiin tarkastella.

1. Lentotoimintapalvelua tuottavan alihankkijan konkurssi tai toiminnan keskeytyminen laadullisista syistä
 - a. FinnHEMSin toiminta perustuu tällä hetkellä suurelta osin ostopalveluna hankittuun lentotoimintaan. Palvelun tuottajan konkurssi tai toiminnan lakkaaminen esimerkiksi ilmailuviranomaisen vaatimuksesta pysäyttäisi kyseisen lentotoiminnan.
 - b. FinnHEMS valvoo alihankkijoiden toiminnan vaatimuksenmukaisuutta lentotoiminnan ohjaus- ja valvontamenettelyin, kuten säännöllisin auditoinnein. Talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti FinnHEMS on valmistellut oman tuotannon järjestämistä ja järjestäisi näin tulevaisuudessa lentotoiminnan itse. Tämä poistaisi alihankkijoihin liittyvän riskin.
2. Helikoptereihin kohdistuva lentokelpoisuusmääräys, mikä estäisi helikoptereilla operoimista.
 - a. Lentokelpoisuus (Airworthiness)-määräys, joka voi osittain rajoittaa tai pysäyttää lentotoiminnan, on kaikkeen ilmailuun liittyvä riski ja koskettaa kaikkia ilmailussa mukana olevia tahoja.
 - b. FinnHEMS hallitsee riskiä valvomalla lentotoiminnan vaatimuksenmukaisuutta ohjaus- ja valvontamenettelyin, kuten säännöllisin auditoinnein, tekemällä tiivistä yhteistyötä toimialan eri yritysten kanssa sekä operoimalla maateitse hälytysajoneuvoilla helikoptereiden lisäksi.
3. Osaavan henkilökunnan, erityisesti lentäjien saatavuus
 - a. Ohjaamomiehistön (helikopterilentäjien) saatavuus voi rajoittaa palvelujen laajuutta tulevaisuudessa.
 - b. Sosiaali- ja terveysministeriö tekee tässä suhteessa yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. FinnHEMS tekee yhteistyötä alan toimijoiden ja koulutuslaitosten kanssa ja pyrkii varmistamaan lentäjäsaatavuuden myös tulevaisuudessa eläköityvien lentäjien ja uusien tukikohtien tarpeiden mukaisesti.

4. Tukikohdan tuhoutuminen

- a. Tukikohdan tuhoutuminen tai muuttuminen käyttökelvottomaksi rajoittaisi ensihoidon ilmailupalvelujen tuottamista paikallisesti.
- b. FinnHEMS operoi valtakunnallisesti kuudesta tukikohdasta ja tukikohtien määrä on tarkoitus nostaa kahdeksaan muutamien vuosien kuluessa. Palveluja voidaan tulevaisuudessa entistä paremmin hetkellisesti tuottaa muista tukikohdista tai tilapäisistä tiloista käsin.

5. Helikopterionnettomuus

- a. Helikopterionnettomuus tuhoaisi yhden ilma-aluksen ja johtaisi onnettomuustutkintaan, jonka aikana helikopteritoiminta voisi olla pysähdyksissä.
- b. Yhtiöllä on varakoptereita, joita voidaan käyttää kapasiteetin varmistamiseen. Yhtiö operoi myös hälytysajoneuvoin maakalustolla, mikä varmistaa toiminnan jatkumisen. Yhtiön ilmailutoiminta ja ilma-alukset ovat vakuutettuja normaaleilla ilmailuvakuutuksilla.

3. Tulevaisuuden toimintaan liittyvien riskien tarkastelu

Talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti FinnHEMS on valmistellut ensihoidon ilmailutoiminnan siirtämistä yhtiön omaan tuotantoon ja tavoittelee tähän liittyen itsenäisen lentotoimiluvan hankkimista.

Yhtiö on päässyt neuvottelutulokseen siitä, että yhtiö ostaa Helsinki-Vantaan, Turun ja Tampereen tukikohtien lentotoiminnasta vastaavan Skärgårdshavets Helikoptertjänst Ab:n koko osakekannan Wiklöf Holding Ab:ltä. FinnHEMS Oy operoisi siten tulevan tytäryhtiönsä kautta kolmen eteläisen tukikohdan lentotoimintaa (ilmailuluvat, helikopterikalusto ja lentäjät) jo kuluvana vuonna.

Näihin tarkoituksiin eduskunta on ensinnä vuoden 2019 ensimmäisen lisätalousarvion (Eduskunnan kirjelmä EK 50/2018 vp) momentilla 33.60.40 (Valtion rahoitus lääkäri- ja lääkintähelikopteritoiminnan menoihin) suostunut siihen, että valtio saa luovuttaa vastikkeetta valtion omistamaa osakevarallisuutta enintään 18 000 000 euron arvosta FinnHEMS Oy:lle Kouvolaan ja Seinäjoelle perustettavien uusien helikopteritukikohtien sekä Tampereen ja Oulun tukikohtien kiinteiden tukikohtien rakentamiseen sekä enintään 500 000 euron arvosta lääkäri- ja lääkintähelikopteritoiminnan tuotantotavan muutoksen suunnitteluun.

Lisäksi eduskunta on vuoden 2020 viidennen lisätalousarvion (Eduskunnan kirjelmä EK 34/2020 vp) momentilla 33.60.40 täydentänyt suostumustaan siten, että vuoden 2019 ensimmäisessä lisätalousarviossa annetun suostumuksen mukaista FinnHEMS Oy:lle vastikkeetta luovutettavaa enintään 18 500 000 euron arvoista valtion osakevarallisuutta saa käyttää myös ensihoidon ilmailupalvelun oman tuotannon järjestämiseen ja sitä koskevien yritysjärjestelyjen toteuttamiseen.

Kuopion, Oulun ja Rovaniemen tukikohtien ja uusien perustettavien tukikohtien toiminnot on mahdollista liittää toimivaan lentotoimintaan pääosin vuoden 2022 alusta lukien. Näin toimien koko lääkärihelikopteritoiminta siirtyisi valtionyhtiön omaksi toiminnaksi.

Osakevarallisuuden siirrolla rahoitetaan edellä mainituista investoinneista ja yritysjärjestelystä syntyviä kustannuksia siinä tarkoituksessa, että järjestelyistä syntyy kustannussäästöjä ja yhteistyömahdollisuuksia Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen lentotoimintojen kanssa jo vuonna 2021.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja FinnHEMS ovat tietoisia myös lentotoiminnan tulevien muutosten tuottamista riskeistä ja vastuista. Yhtiö käsittelee niitä yhtiön riskienhallintaprosessin kautta. Lentotoiminnan muutokseen ja

omaan lentotoimintaan liittyvien riskien hallinta on oleellinen turvallisen, laadukkaan ja keskeytyksettömän toiminnan takaamiseksi.

Omalla lentotoiminnalla sekä yhtiön omistuksen siirtämisellä sosiaali- ja terveysministeriön omistajaohjauksen piiriin tavoitellaan rahoitus- ja kustannusriskien pienentämistä sekä riippuvuusriskien poistamista. Toiminnan kokonaisvaltaisen kehittämisen katsotaan olevan helpommin – ja pienemmin riskein – toteutettavissa, kun lentotoiminta järjestetään omana tuotantona.

Keskeisessä asemassa turvallisen ja laadukkaan lääkärihelikopteritoiminnan operoinnin jatkamiseksi omana tuotantona on osaavan, motivoituneen henkilöstön rekrytointi sekä onnistunut kalusto- ja huoltopalveluhankinta. Toiminnan tukemiseksi infrastruktuuria tukikohtissa ja muun muassa tietoteknisiä palveluja tulee kehittää.

Yritysjärjestely vastaa osaltaan lentotoiminnan keskeytymiseen ja tehtävien siirrosta johtuviin epävarmuuksiin liittyviin riskeihin. Yritysjärjestely on varma ja kustannustehokas tapa aloittaa FinnHEMSin oma lentotoiminta. Järjestely helpottaa muutosta ja vähentää haasteellisen aikataulun tuomia riskejä.

Kaupan myötä FinnHEMS saa kolmen eteläisen tukikohdan (Vantaa, Turku, Tampere) lentotoimintaan tarvittavat helikopterit, henkilökunnan ja lentotoimiluvan. FinnHEMS valmistelee parhaillaan ratkaisuja pohjoisten tukikohtien (Oulu, Rovaniemi, Kuopio) sekä perustettavien tukikohtien (Seinäjoki ja Kaakkois-Suomi) lentotoiminnan ja ensihoidon lääkäripalvelun järjestämiseksi yhdessä sairaanhoitopiirien kanssa.

Omaan lentotoimintaan liittyisivät vastaavanlaiset riskit kuin alihankkijoiden kautta järjestettyynkin lentotoimintaan. Yhtiö rakentaa lentotoiminnan toimiluvan ylläpidon ja lentotoiminnan turvallisuusohjelman alan hyvien yleisten käytäntöjen mukaisesti ja hallitsee lentotoimintaan liittyviä riskejä varakoneiden ja riittävien ilmailu- ja muiden vakuutusten avulla.

Lentotoiminnan oma tuotanto siihen kuuluvine riskeineenkin on yhtiön edellisessä ja nykyisessä hallituksessa, sosiaali- ja terveysministeriössä ja talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa sekä eduskunnassa valittu ja hyväksytty toimintatapa.

Lentotoiminnan oman tuotannon taloudellisia ja toiminnallisia etuja ja riskejä on ministeriössä arvioitu jo hankkeen alkuvaiheessa. Ensihoidon ilmailupalveluita kehittävän työryhmän loppuraportissa 21.8.2018.

<https://stm.fi/-/tyoryhma-on-saanut-valmiiksi-esityksen-ensihoidon-ilmailupalveluiden-kehittamisesta>

Luvussa 3 "Ilmailupalvelun tuotantotavasta päättämiseen liittyvä tietopohja" sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä käsittelee muun muassa seuraavasti:

Vaihtoehto 1: FinnHEMS järjestää lentotoiminnan nykyistä mallia vastaavilla ulkoistussopimuksilla. Myös uusien tukikohtien lentotoiminta ulkoistetaan.

Ulkoistettua lentopalvelua puoltavia näkökohtia

- Kustannukset läpinäkyvämpiä ja paremmin ennakoitavissa.
- Palveluntuottaja kantaa osan toiminnan riskistä.
- Yksityisen toimijan on mahdollista hyödyntää laajempia skaala-etuja ja muussa toiminnassa syntynyttä osaamista.
- Omassa tuotannossa maakunnan tarve ohjata toimintaa kasvaksi.

Vaihtoehto 2: FinnHEMS hoitaa lentotoiminnan itse. Yhtiö hankkii käyttöönsä helikopterikaluston (yhteensä 10 helikopteria), vastaa helikoptereiden huollosta ja palkkaa lentohenkilöstön kaikkiin tukikohtiin.

Omaa tuotantoa puoltavia näkökohtia

- Kokonaisuus on saman organisaation hallinnassa.
- Edellytykset toiminnan jatkuvaan kehittämiseen ovat paremmat.
- Toiminnan jatkuvuus ja toimintavarmuus ovat varmemmalla pohjalla.
- Edellytykset viranomaisyhteistyölle ovat paremmat.
- Toimintakulttuuri, laadunvalvonta ja turvallisuusraportointi ovat yhtenäisiä.
- Oma tuotanto toisi säästöjä verrattuna ulkoistettuun malliin.

Sosiaali- ja terveysministeriö on sopinut huhtikuussa 2020 aloittaneen yhtiön hallituksen kanssa, että kaikki em. investointi- ja muut suunnitelmat kustannusarvioineen selvitetään ja kootaan yhteen 10.1.2021 mennessä siinä tarkoituksessa, että ne voidaan käydä läpi omistajaohjauksessa.

4. FinnHEMS Oy:n kauppasopimusta Wiklöf Holding Ab:n kanssa koskevat hintatiedot, joihin sosiaali- ja terveysministeriö on muun muassa Babcockille ja muille tietojen yksityisille pyytäjille ilmoittanut soveltavansa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohdan salassapitoperustetta, toimitetaan eduskuntaan eri lähetyksellä.